

90-285

R A B I N

Raad van Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging

Advies 5

Kwantificering van de informatiesector

De Raad van Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging (RABIN) is een adviescollege, ingesteld bij wet van 12 oktober 1987 (Stb. 474). Hij heeft tot taak de regering desgevraagd of op eigen initiatief te adviseren over alle zaken die het bibliotheekwezen aangaan, alsmede de informatieverzorging in bredere zin. Onder het bibliotheekwezen vallen de sectoren van de openbare, wetenschappelijke en speciale bibliotheken. Met informatieverzorging wordt bedoeld het geheel van activiteiten op het terrein van de openbare en semi-openbare informatie, gericht op de uitoefening van beroep, bedrijf, bestuur en de beoefening van de wetenschap.

De raad kan ook aan andere organisaties op hun verzoek advies uitbrengen. De Tweede Kamer der Staten-Generaal kan over initiatief-wetsontwerpen het advies van de raad vragen.

De raad bestaat uit ten hoogste negen leden. Deze worden op persoonlijke titel voor maximaal vijf jaar benoemd. Er geldt een leeftijdsgrens van zeventig jaar. De leden worden op grond van hun deskundigheid en onafhankelijkheid gekozen en zijn afkomstig uit alle sectoren van de maatschappij.

De huidige samenstelling van de RABIN is:

M. Bakker, drs. Th. D. Jansen (voorzitter),
prof.dr. G.A.M. Kempen, mr. J. Kist,
prof.dr. L. Leertouwer, drs. J.K.W. van Leeuwen
(ondervoorzitter), mw. J.P. Schaap-Kruseman,
P.J.Th. Schoots, dr. R.L. Schuurma.
Secretaris van de raad is drs. A.F. van der Kooi.

RABIN
Postbus 95314
2509 CH 's-Gravenhage
Telefoon 070-3 47 13 44
Telefax 070-3 85 47 08

Boekmanstichting - Bibliotheek

Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
telefoon: ~~24 37 36~~ / ~~24 37 37~~ / ~~24 37 38~~ / 24 37 39

De uitleentermijn bedraagt een maand. Mits tijdig
aangevraagd is verlenging met een maand moge-
lijk, tenzij de publikatie inmiddels is besproken.

De uitleentermijn is verstreken op:

---

0 2 DEC. 1993

31:02:061.6:621.39:659.3:007:655.4/5:061.88:338.45
(049.3)

90-285

Advies 5

Kwantificering van de informatiesector

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

RABIN

's-Gravenhage 1990

Het advies is te bestellen door overmaking van f 14,- per exemplaar op postrekening 270141 van Uitgeverij Waltman, Delft, onder vermelding van het ISBN en een duidelijk afleveringsadres.

CIP-gegevens Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Kwantificering

Kwantificering van de informatiesector / [Raad van Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging]. –

's-Gravenhage : RABIN. – (Advies / RABIN, ISSN 0923-4683 ; 5)

Met lit. opg. – Met samenvatting in het Engels.

ISBN 90-72278-09-7

SISO 031 UDC 002(492)

Trefw.: informatieverzorging ; Nederland ; onderzoek.

T E N   G E L E I D E

Het navolgende advies van de RABIN is opgesteld naar aanleiding van het voornemen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) om de lopende inspanningen voor een statistiek op het gebied van de informatieverzorging in verband met noodzakelijke bezuinigingen voorlopig te staken. De RABIN heeft zich steeds beijverd om te komen tot een beter kwantitatief inzicht in de informatiesector. De raad heeft daarbij nauw samengewerkt met het CBS en het Nederlands Bureau voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging.

De RABIN realiseert zich dat het hier om een ingewikkelde materie gaat, aangezien informatieverzorging deel uitmaakt van vrijwel elke maatschappelijke activiteit. Bijgevolg is het moeilijk deze sector helder in kaart te brengen en betrouwbare gegevens daarover te verzamelen. Niettemin vraagt naar het oordeel van de raad de groeiende betekenis van informatie in de huidige maatschappij een grotere aandacht ook voor de kwantitatieve aspecten. De belangstelling hiervoor in Europees verband is in dit opzicht illustratief. Juist Nederland met zijn rijke traditie en kansen op dit gebied zou hierin een toonaangevende rol kunnen spelen.

In het verleden zijn reeds pogingen ondernomen om in kaart te brengen welke statistische gegevens over de informatiesector er in ons land voorhanden zijn. Wat betreft het CBS zijn deze weergegeven in de z.g. Informatie-inventaris, maar deze is voor het gestelde doel niet voldoende nauwkeurig. Het grootste probleem leek evenwel te liggen in de informatieverzorgingssector zelf, waar verspreide initiatieven zijn genomen om min of meer gericht gegevens voor bepaalde onderdelen van het terrein te verzamelen.

Voor een advies heeft de raad gemeend dat juist deze activiteiten een duidelijk licht zouden kunnen werpen op behoeften en gebreken in de bestaande situatie. Hij heeft daartoe dan ook een spoedonderzoek laten instellen, waarvan de rapportage als appendix bij het advies is gevoegd. Het levert naar het oordeel van de raad interessant basismateriaal voor een verdere uitbouw van statistische activiteiten en bevat een aantal praktische aanbevelingen.

Een informatiestatistiek wint aan betekenis naarmate deze op een breder draagvlak steunt en gevoed wordt met gegevens niet alleen vanuit de

informatie-industrie in engere zin, maar ook vanuit de sfeer van onderzoek en wetenschap, van technologie en telecommunicatie, van media en voorlichting. De RABIN is realistisch genoeg rekening te houden met de mogelijkheid dat deze ambitieuze opzet niet onmiddellijk haalbaar zal blijken te zijn. Toch heeft hij voldoende vertrouwen in de positieve effecten ook van beperkte initiatieven. Voorstellen voor een concrete aanpak op korte termijn zijn daarom aan het advies toegevoegd.

Een interessant onderzoeksterrein wordt daarin opengelegd. Tenslotte ziet de raad een belangrijke steun in het feit dat de snel uitbreidende automatisering ook in de informatiesector het genereren van kwantitatieve gegevens aanzienlijk moet kunnen vereenvoudigen.

In zijn advies hanteert de raad voornamelijk argumenten in de economische sfeer. Dit is niet omdat hij aan andere terreinen van maatschappelijke activiteit minder belang zou hechten, maar omdat de waarde van statistische gegevens in het algemeen daar het meest concreet is. Dit komt ook tot uiting in het feit dat de minister van Economische Zaken de eerst verantwoordelijke bewindsman is voor het CBS. Dit neemt niet weg dat de RABIN zijn advies eveneens heeft gericht aan de andere ministers, die allen op enigerlei wijze bij informatieverzorging betrokken zijn. Zij allen zijn vertegenwoordigd in de Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS), tezamen met andere belangrijke maatschappelijke organisaties. De CCS beslist in principe over het werkprogramma van het CBS. De raad hoopt dat zijn advies mag leiden tot een meer geïntegreerde benadering - onder verantwoordelijkheid van het CBS - van de informatiesector als geheel in kwantitatieve zin.

Het is toevallig dat de RABIN vrijwel gelijktijdig met dit advies een ander belangrijk advies uitbrengt. Dit betreft het onderzoek op het gebied van de informatieverzorging, de informatiewetenschap. Ook dat advies raakt alle maatschappelijke sectoren. De realisatie van beide adviezen is weliswaar niet volkomen afhankelijk van elkaar, maar anderzijds ook niet goed denkbaar zonder elkaar. Onderzoek vraagt om gegevens, maar gegevens ontstaan niet zonder onderzoek.

I N H O U D

Advies

1. Inleiding 7
2. Bevindingen 9
3. Belangen 11
4. Conclusies 15
5. Aanpak 17

Summary 19

Appendix : Onderzoeksrapport

1. Inleiding en verantwoording 23
2. Ontwikkelingen en afbakening 25
  - 2.1 Inleiding 25
  - 2.2 Begrippen 26
3. Resultaten van het onderzoek 30
  - 3.1 Inleiding 30
  - 3.2 De organisaties 31
  - 3.3 De gegevens 32
  - 3.4 Actualiteit en verschijningsvorm 41
  - 3.5 Conclusies 41
4. Aanbevelingen van de onderzoekers 44

Bijlagen

1. Kaart van de informatiesector 46
2. Benaderde organisaties 47

Relevante literatuur 53

Afkortingen 55

1 Inleiding

In de huidige maatschappij spelen informatie en informatiediensten een steeds belangrijker rol. In diverse sectoren van de samenleving bestaat dan ook een groeiende behoefte aan kwantitatieve gegevens over het informatie-aanbod en -gebruik. Hierbij moet niet alleen worden gedacht aan bedrijven en instanties die zelf betrokken zijn bij de aanmaak en verspreiding van informatie, zoals uitgeverij, boekhandel, database-producenten en -beheerders, documentaire instellingen, bibliotheken e.d. - ook wel aangeduid als de informatiesector. Ook valt te denken aan tal van instanties die op een of andere wijze hiervan afhankelijk zijn, zoals bedrijven, wetenschappelijke instellingen, bestuurlijke instanties, internationale organisaties als de EG, OESO, Unesco e.d.

Het thans beschikbare cijfermateriaal over de informatiesector laat in menig opzicht te wensen over. Te denken valt aan aspecten als volledigheid, consistentie, actualiteit, vergelijkbaarheid e.d. In veel gevallen is men, behoudens enkele statistieken die specifiek op beschrijving van de informatievoorziening zijn toegesneden, zoals de bibliotheekstatistieken, aangewezen op statistieken die voor een ander doel zijn opgezet en de genoemde activiteiten hooguit impliciet weergeven. In dergelijke gevallen zijn specifieke gegevens over de afzonderlijke informatie-activiteiten niet isoleerbaar uit de betreffende statistieken.

Samen met het Nederlands Bureau voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging (NBBI) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) streeft de RABIN al geruime tijd naar verbetering van het beschikbare cijfermateriaal. In dat kader heeft een eerste inventarisatie plaatsgevonden van de binnen het CBS aanwezige registraties. De resultaten daarvan zijn weergegeven in een CBS-uitgave, de z.g. Informatie-inventaris, die - alhoewel op zich zelf nuttig - verder zal moeten worden uitgewerkt met het oog op de bruikbaarheid voor een brede groep van gebruikers.

In verband met dreigende bezuinigingen bij het CBS op dit gebied heeft de RABIN - ten behoeve van zijn advies - in zeer korte tijd een onderzoek laten uitvoeren door mevrouw mr. C.I.Th. Bierlaagh en de heer J. van Halm. Bij dit onderzoek is primair geïnventariseerd welke gegevens buiten het CBS voorhanden zijn op het betreffende terrein. Voor het tweede deel van het onder-

zoek - een inventarisatie van de overheidsbemoeyenis met het werkterrein in financiële termen - bleek de tijd te kort. Hiervoor is inmiddels een vervolgoopdracht gegeven.

Onderstaand doet de raad, mede op grond van de resultaten van het onderzoek, een aantal aanbevelingen. Vanzelfsprekend kon de problematiek in de korte tijd die ter beschikking stond, niet in alle opzichten worden onderzocht en doordacht. Niettemin doet de RABIN aan het slot enkele concrete voorstellen voor een aanpak van de problematiek, waarmee al dadelijk een begin zou kunnen worden gemaakt.

2 Bevindingen

CBS-registratie te beperkt

Uit het onderzoek kan worden afgeleid dat de CBS-statistieken slechts een beperkt gedeelte van het totale beleidsterrein van de informatieverzorging afdekken. Relevante statistieken zijn blijkens het onderzoek alleen die ten aanzien van archieven, openbare bibliotheken, wetenschappelijke en speciale bibliotheken en uitgeverijen.

Voor veel van de bij het onderzoek onderscheiden aspecten (indicatoren) bestaat geen of hooguit een impliciete CBS-registratie. Deze gebrekkige registratie geldt met name de z.g. nieuwe diensten, zoals die van databank-uitgevers, host-organisaties en adviseurs en ondersteunende diensten.

Het onderzoek heeft uitgewezen dat de diverse organisaties een belangrijke rol toekennen aan het CBS bij het verzamelen van de benodigde gegevens. De vraag rijst daarom of de CBS-waarneming niet moet worden uitgebreid; en zo ja, in welke opzichten. In het verlengde hiervan ligt de vraag welke taakverdeling er tussen het CBS en andere instanties tot stand zou moeten komen.

Verbrokkelde waarneming

De statistische waarneming van ontwikkelingen op het terrein van de informatieverzorging is blijkens het onderzoek zeer versnipperd. Diverse organisaties hebben zich, mede bij gebrek aan CBS-gegevens, genoodzaakt gezien zelf gegevens te verzamelen, zonder dat daarbij een bundeling van krachten heeft plaatsgevonden.

Binnen de beschikbare tijd bleek het niet mogelijk de betreffende gegevens te onderzoeken op vergelijkbaarheid en consistentie. Niettemin lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de versnippering in de registratie afbreuk heeft gedaan aan de onderlinge afstemming en vergelijkbaarheid; en aan de continuïteit in de statistische registratie.

Onvoldoende inzicht

Vooralsnog bestaat er onvoldoende inzicht op de volgende punten:

- de kwaliteit (representativiteit, betrouwbaarheid) van de gegevens die door andere instanties dan het CBS zijn verzameld, en de vergelijkbaarheid van deze gegevens onderling en met die van het CBS;
- de mogelijke opzet van een kader voor registratie, vanwaaruit definities e.d.

op elkaar kunnen worden afgestemd en een samenhangende registratie kan worden bereikt;

- de wijze waarop de statistische waarneming in andere landen, met name in Europees verband, is georganiseerd en welke lering daaruit voor Nederland kan worden getrokken;

- de gegevens die Nederland zou kunnen en moeten aanleveren aan internationale organisaties.

3 Belangen

Kwantitatieve gegevens over de informatievoorziening zijn van belang voor organisaties uit de publieke en private sector, zowel nationaal als internationaal.

Algemeen belang

Informatie vormt in toenemende mate de grondstof die voor de ontwikkeling van alle sectoren van de maatschappij onontbeerlijk is. Dit geldt zowel op sociaal-cultureel terrein, op het gebied van wetenschap, techniek, openbaar bestuur, rechtspleging, als op economisch terrein. De ontwikkeling van informatie(diensten) op al deze gebieden moet niet geïsoleerd, maar in samenhang bekeken worden. Verbetering van bestaande en ontwikkeling van nieuwe informatiediensten is nauwelijks denkbaar zonder kwantitatieve gegevens over aanbod en gebruik van informatie(voorzieningen) en de behoeften daaraan.

De huidige situatie is niet alleen bezwaarlijk vanwege het ontbreken van gegevens, maar ook omdat de gebrekkige gegevens die wel voorhanden zijn, soms tegenstrijdig en zelfs misleidend zijn. Zo heeft een onderzoek van de Nederlandse Vereniging van Informatiediensten-aanbieders (NVI) uitgewezen dat de totale marktomvang voor databanken in Nederland vele malen groter bleek te zijn dan die welke door de voordien beschikbare gegevens werd aangegeven.

De thans beschikbare cijfers zijn ook in een ander opzicht misleidend. Bij de vervaardiging van traditionele informatiemedia kan toepassing van nieuwe technologieën een belangrijke rol spelen. De omvang van de toegepaste technologieën komt uit de huidige cijfers echter niet naar voren, doordat uitsluitend de output van traditionele media wordt gemeten.

Belang voor private sector

Kwantitatieve gegevens hebben bijzondere betekenis voor het Nederlandse bedrijfsleven, zowel in zijn hoedanigheid van aanbieder als in die van gebruiker van informatie. Wat betreft het eerste moet worden bedacht dat de informatiesector in engere zin een kansrijke sector vormt voor de Nederlandse economie. De Ausgangssituatie voor ons land om zich te ontwikkelen tot een internationaal (logistiek) informatieknooppunt is gunstig. Nederland beschikt over een traditioneel sterk ontwikkelde distributiesector en een vooraanstaan-

de positie op uitgevers- en informatietechnologisch gebied. Om een internationale koppositie te kunnen veroveren zullen overheid en bedrijfsleven over betrouwbare gegevens moeten beschikken. In 1989 heeft het Centraal Planbureau in zijn Macro-economische verkenning voor het eerst afzonderlijk aandacht geschonken aan de informatie-industrie.

In de tweede plaats zijn kwantitatieve gegevens ook nodig om de informatievoorziening ten behoeve van het bedrijfsleven zelf en met name het midden- en kleinbedrijf (MKB) gericht te kunnen verbeteren. Dit laatste is dringend gewenst. Zo worden problemen bij de informatievoorziening op exportgebied nijpend geacht (ESB 11-01-1989, pp. 38-42). Cijfers over het informatiegedrag en -gebruik van het MKB zijn echter onvoldoende voorhanden.

Internationaal belang

Ook bij internationale organisaties, zoals de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Verenigde Naties (UNESCO), de Europese Gemeenschap (EG) en tal van internationale beroeps- en brancheorganisaties bestaat behoefte aan statistische gegevens voor de ontwikkeling van een effectieve informatie-infrastructuur. Dit geldt heel duidelijk in het licht van de EG-aanbevelingen ter verbetering van de publiek-private samenwerking bij de beschikbaarstelling van overheidsinformatie.

Met name in Europees verband worden - via het Statistisch bureau van de EG, het Information Market Observatory en via afzonderlijk onderzoek, zoals het 'library economics' onderzoek - thans activiteiten ontplooid om tot verbetering van het cijfermateriaal te komen. Nederland moet zich als lidstaat niet onttrekken aan zijn verplichtingen in dit opzicht; integendeel het heeft hierin een evident belang.

Intrinsiek belang

Tenslotte is er nog een belang van geheel andere aard, namelijk het intrinsieke belang verbonden aan het opzetten van statistieken: het ligt immers in de rede dat van dit proces op zich reeds een zekere standaardiserende werking uitgaat wat betreft de vorming van begrippen en definities. Als zodanig kunnen statistieken leiden tot een vruchtbaardere communicatie over en tot een beter begrip van de 'informatiemarkt'. Dit begrip is vooralsnog zeer beperkt. Verbetering daarvan vormt dan ook een centraal thema uit het

vervolgprogramma voor stimulering van de Europese informatiemarkt (IMPACT-2).

Zo bezien dragen statistieken niet alleen op directe wijze bij tot een beter begrip van maatschappelijke processen dankzij de verschafte cijfers, maar ook indirect via de ontwikkeling van een meer uniforme terminologie.

T e r i l l u s t r a t i e

Als belangrijke 'witte vlekken' in het beschikbare cijfermateriaal kwamen uit het RABIN-onderzoek onder meer naar voren: het aanbod en gebruik van de 'nieuwe media' en de inrichting van de *wetenschappelijke tijdschriftensector*. Het betreft hier zeer dynamische sectoren van de informatievoorziening waar Nederland een leidende rol kan spelen.

Zo heeft de *Nederlandse Vereniging van Informatiediensten-aanbieders (NVI)* te kennen gegeven dringend behoefte te hebben aan cijfers over met name het gebruik van nieuwe media binnen de diverse sectoren van het Nederlandse bedrijfsleven. De NVI is niet in staat de kosten van onderzoek op dit gebied zelf geheel te dragen.

Het *Centrum voor Informatiebeleid (CIB)* van de Raad van Centrale Ondernemings-organisaties heeft cijfers op dit gebied nodig met het oog op voorlichting en attendering van het bedrijfsleven.

Het ontbreken van deze gegevens is ook daarom bezwaarlijk, omdat het leidt tot een passieve houding bij de verdere ontwikkeling van nieuwe informatiediensten voor het bedrijfsleven.

Het *'Information Market Observatory' (IMO)* van de EG heeft behoefte geuit aan exportcijfers voor Nederland met betrekking tot de traditionele media, gezien de vooraanstaande positie van de Nederlandse informatie-industrie op het gebied van de wetenschappelijke tijdschriften.

Uitgevers blijken op hun beurt behoefte te hebben aan vergelijkbare cijfers voor andere landen uit hoofde van hun deelneming aan internationale stimuleringsprogramma's, zoals het EG-programma voor de informatiemarkt (IMPACT).

Ook bestaat er behoefte aan cijfers over het informatiegebruik via *bibliotheken*; dergelijke cijfers zijn van belang voor een betere afstemming van het koop- en leenbeleid.

Interessant werk op het gebied van de integratie van statistisch materiaal is verricht door dr. R.E.M. van den Brink.

Ook door het *Samenwerkingsverband van de Universiteitsbibliotheken, de Koninklijke Bibliotheek en de bibliotheek van de Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen (UKB)* wordt het belang van statistische gegevens onderschreven. Samenwerking op het gebied van collectievorming, leenverkeer, deponering en conservering is zonder collectie- en gebruiksgegevens nauwelijks denkbaar. Maatregelen als gevolg van bezuinigingen moeten vaak op grond van veronderstellingen t.a.v. gebruikersbehoeften genomen worden. Aangenomen mag worden dat de samenwerking tussen publieke (bibliotheken) en private sector (uitgeverij-boekhandel) gediend zou zijn met een duidelijker inzicht in aard en omvang van beider dienstverlening.

4 Conclusies

Intensivering van de inspanningen

Statistiek is - in meer dan één opzicht - een zaak van lange adem. Een statistiek moet voortkomen uit gebleken behoeften en daarin meegroeien. Dit betekent een continu proces. Voor sommige onderdelen van de informatiesector is dit proces al een eindweegs gevorderd, voor andere moet dit nog in gang worden gezet. Temporisering van de activiteiten van het CBS met betrekking tot de informatiesector zou leiden tot vernietiging van bereikte resultaten en een verdere versnippering van de statistische registratie, doordat afzonderlijke organisaties zich gedwongen zullen zien zelf gegevens te gaan verzamelen; met als gevolg dat de enquêtedruk zal oplopen en er een onnodige verspilling van krachten zal optreden. Bovendien is het geenszins zeker dat voldoende gegevens voor algemeen gebruik ter beschikking zullen komen. Intensivering betekent niet zonder meer vergroting van mankracht en financiële middelen. De toenemende automatisering bij aanbieders en gebruikers van informatie zal het gemakkelijker maken de noodzakelijke statistische gegevens te genereren. Zo zullen cijfers over bibliotheekuitleningen eenvoudiger kunnen worden verkregen dankzij automatisering van de uitleenadministratie. Voor de nieuwe media kunnen gegevens over het gebruik eenvoudiger worden verkregen dan bij de traditionele folioprodukten.

Horizontale afstemming

De nadruk zal niet alleen dienen te liggen op uitbreiding van de waarneming, maar ook op coördinatie van het thans binnen en buiten het CBS aanwezige materiaal. Het nieuwe schuilt vooral in de horizontale afstemming die bij het opzetten van een informatieverzorgingsstatistiek moet worden nagestreefd, een afstemming die in principe alle maatschappelijke sectoren en wetenschappelijke disciplines doorsnijdt, en bijgevolg ook de diverse statistische classificaties. Juist de complexe verbanden die de huidige maatschappij, haar bestuur, onderzoek en ontwikkeling typeren, maken een gecoördineerde waarneming van de afzonderlijke informatievoorzieningen noodzakelijk.

Deelsucces is ook succes

De RABIN is zich bewust dat het uiteindelijke doel nogal ambitieus is en dat het eindresultaat nog geenszins voorspelbaar is. Niettemin durft hij aan-

bevelingen in deze richting te formuleren, ervan uitgaande dat ook deelsucces-
sen al een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de verbetering van onze
nationale informatieverzorging. De hierna volgende voorstellen voor een
aanpak richten zich dan ook vooral op enkele korte-termijnmaatregelen voor
de organisatie van het onderzoeks- en ontwikkelingsproces rond een informa-
tieverzorgingsstatistiek.

5 Aanpak

Onderzoek

De RABIN meent dat de volgende aspecten zich voor nader onderzoek lenen:

- 1 de kwaliteit van het buiten het CBS aanwezige materiaal en de bruikbaarheid van dit materiaal in relatie tot de gegevens van het CBS;
- 2 (financiële) gegevens over de overheidsbemoediging op het gebied van de informatieverzorging (voor dit onderdeel heeft de raad inmiddels een vervolgopdracht gegeven);
- 3 met welke gegevens de statistische registratie dient te worden uitgebreid, ook op het gebied van telecommunicatie en de media;
- 4 welke gegevens bij voorkeur door het CBS dienen te worden verzameld, welke door andere organisaties en welke gegevens in het buitenland over de Nederlandse informatiesector beschikbaar zijn;
- 5 hoe de statistische waarneming in andere landen is georganiseerd en welke lering daaruit voor Nederland zou kunnen worden getrokken;
- 6 een kader voor onderlinge afstemming van de diverse statistieken en de wenselijkheid van één overkoepelende statistiek voor de informatieverzorging (vgl. de bestaande Automatiseringsstatistiek);
- 7 de Nederlandse bijdrage aan statistische activiteiten terzake op internationaal niveau.

Behalve bij organisaties binnen de informatiesector zelf en het CBS zou er ook in onderzoeksprogramma's van universiteiten en hogescholen plaats voor statistisch onderzoek op informatiegebied moeten worden ingeruimd.

Bewustmaking

Zonder een actief bewustmakingsbeleid, door voorlichting, wetenschappelijk onderzoek, publikaties e.d., zal een statistiek nooit echt succesvol kunnen zijn. In dit verband wil de RABIN gaarne de slotaanbeveling van de onderzoekers onderschrijven.

Instelling van een begeleidingscommissie

Met het oog op afstemming van de diverse activiteiten zou, mede gelet op de bestaande adviesstructuur van het CBS, gedacht kunnen worden aan de oprichting van een begeleidingscommissie. Deze commissie zou in het kader van een

meerjarenprogramma van het CBS een werkplan moeten opstellen, waarin de noodzakelijke activiteiten worden opgenomen, taken worden verdeeld en prioriteiten en financiële consequenties worden aangegeven. Hierbij zou ook het NBBI moeten worden betrokken.

Summary

In its Recommendations, the RABIN (Netherlands Council for Libraries and Information Services) insists that the efforts of the CBS (Netherlands Central Bureau of Statistics) in compiling statistical information on the information sector should be intensified.

At present, CBS only collects statistical data on certain segments of the information services sector (folio publishers, booksellers, libraries, archives). It is true that there is systematic registration of data on certain sub-divisions of the sector taking place elsewhere, outside CBS, but there is no co-ordination between these either. Statistical data on the so-called 'new' information services are virtually non-existent.

To support its recommendations, the Council commissioned research into the availability of collections of quantitative data. The report, which is added as an annex, provides interesting data which can be used to enhance the present statistical data collection, and contains some practical suggestions. Further research has already been commissioned to make an inventory of government involvement - in financial terms - in the information sector.

Using, among other sources, the research results, RABIN recommends that existing deficiencies in the data collection are supplied, in particular in relation to the new media. Also better horizontal co-ordination between the various statistical data collections in the information sector should be established, under the responsibility of CBS. Thus comparison between data will be facilitated - a prerequisite for a purposeful policy in the field. In the European context too, this is seen as a necessity.

Finally the Council recommends to initiate a research programme and publicity activities in the field of information statistics. Co-ordination with international activities, particularly those of the EC, the OECD and Unesco, is considered important. This should be the task of a Steering Committee, under the responsibility of CBS.

Appendix

Kwadratuur van de informatiestatistiek

Een onderzoek naar verzamelingen statistische gegevens
over de informatiesector, uitgevoerd in opdracht van de RABIN

mr C.I.Th. Bierlaagh
J. van Halm

Reeuwijk/Amersfoort, april 1990

1 Inleiding en verantwoording

1.1 Aanleiding

Al vele jaren heeft de RABIN geijverd voor de tot stand koming van een goede informatiestatistiek. Deze erkenning van het belang van statistische gegevens leidde o.m. tot zijn betrokkenheid bij de WSB-statistiek. Plannen voor het opzetten van een geïntegreerde informatiestatistiek zijn in Nederland nooit echt van de grond gekomen. Op Europees niveau wordt hard gewerkt aan de verbetering van het cijfermateriaal dat aan zo'n statistiek ten grondslag zou moeten liggen. Uit Nederland komen echter geluiden dat de Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS) overweegt de pogingen tot verbetering van de bestaande statistieken te staken: zelfs bestaande statistieken zouden gevaar lopen. Uit zorg om deze ontwikkelingen gaf de RABIN ons op 22 februari 1990 opdracht een onderzoek te doen naar de beschikbaarheid van statistische gegevens over de informatiesector in Nederland. In het kader van dit onderzoek moest ook gekeken worden naar de 'witte vlekken' en naar mogelijke oplossingen.

1.2 Opdracht

De opdracht viel in twee delen uiteen:

- a. inventarisatie van de beschikbare kwantitatieve gegevens over de Nederlandse informatiesector;
- b. inventarisatie van kwantitatieve gegevens, m.n. financiële gegevens over overheidsbemoeyenis met de informatiesector.

In beide gevallen moest het aandachtsgebied dat van de RABIN niet overschrijden.

Door dit onderzoek wilde de RABIN zicht krijgen op de reikwijdte en de aard van het beschikbare cijfermateriaal op dit terrein, de actualiteit kunnen beoordelen en een inschatting maken van de continuïteit van de statistieken: dit alles binnen zijn taakveld. Daarnaast wenste men een indicatie van de financiële bemoeyenis van de (rijks)overheid met de informatiesector.

Gezien de achtergrond van de opdracht stond het onderzoek van meet af aan onder zware tijdsdruk. Bij de eerste gesprekken werd uitgegaan van een oplevering eind maart 1990; deze termijn is bij de opdrachtverlening verkort. Op 20 maart is het voorlopig rapport aan de RABIN aangeboden. Vanwege deze korte periode is in onderling overleg gekozen voor een pragmatische benadering, waarbij de zgn. Harvard-kaart als uitgangspunt werd genomen, met een accent op de kerngebieden daarin. Voorts werden

in beginsel alleen de Nederlandse gegevens in het onderzoek betrokken, al werd de mogelijkheid van een latere uitdieping van de resultaten en een vergelijking met buitenlandse situaties uitdrukkelijk open gelaten.

1.3 Werkwijze

Gezien de korte termijn die voor het onderzoek beschikbaar was, is gekozen voor een bronnenstudie, gevolgd door telefonische en een enkele keer persoonlijke interviews met organisaties die geacht werden gegevensverzamelingen over de "informatiesector" bij te houden. Tevoren is een uitgebreide vragenlijst opgesteld op basis waarvan de relevantie van de gevonden statistieken werd beoordeeld. Tijdens opzet en uitvoering van het onderzoek is regelmatig overleg geweest met drs. M. Eyffinger van de RABIN.

1.4 Ervaringen/verantwoording

Het verzamelen van statistische gegevens is een weerbarstig karwei. Dat geldt kennelijk kwadratisch voor het verzamelen van gegevens over het verzamelen van statistische gegevens. In de onderzoeksperiode kwam een vakantieperiode voor, die voor sommige respondenten tot 14 dagen opliep. Binnen de toch al niet ruime termijn leverde dit onvoorziene vertraging op. Wij hebben de overtuiging dat niettemin de belangrijkste gegevensbestanden zijn getraceerd. Deze overtuiging baseren wij op informatie van deskundigen uit de benaderde organisaties. In het geschetste kader is er echter geen tijd geweest ons ervan te overtuigen in hoeverre de ons telefonisch gedane mededelingen tot in finesses kloppen. Op dat punt moeten wij dus – helaas – een slag om de arm houden. Daarnaast menen wij dat nog eens kritisch gekeken zou moeten worden naar de compatibiliteit van de door ons verzamelde gegevens. De veronderstelling dat onder eenduidig benoemde variabelen vaak ongelijksoortige gegevens schuilgaan is niet te ver gezocht. De betrouwbaarheid van de door ons gevonden gegevens zou er aan winnen als e.e.a. in een vervolgonderzoek kon worden uitgewerkt. Dit geldt in veel sterkere mate voor de vraag naar de "financiële bemoeienis" van de rijksoverheid. Tijdens ons onderzoek bleek dat een acceptabele studie hiernaar beduidend meer tijd zouden vergen dan was voorzien. Om die reden is gekozen voor het uitdiepen van deel a van de opdracht, en is in het kader van dit onderzoek geheel afgezien van de vermelding van financiële gegevens. Een dergelijke inventarisatie zou niettemin relevante inzichten op kunnen leveren. Deze cijfers bieden de context waartegen een belangrijk deel van de "informatiesector" zich afspeelt.

2 Ontwikkelingen en afbakening

2.1 Inleiding

Reeds in de 70-er jaren werd de behoefte gevoeld aan een groepering van die statistieken die op de een of andere wijze betrekking hebben op de (documentaire) informatieverzorging. Deze behoefte werd sterker toen het onmogelijk bleek om de inmiddels ontstane informatie-industrie in kwantitatieve zin te beschrijven. De Commissie Informatie Statistieken (van de voormalige Bibliotheekraad en NOBIN) bracht in 1985 een rapport uit met daarin een drietal aanbevelingen aan het CBS:

- het uitvoeren van een breed verkennend onderzoek naar relevante statistische indicatoren om het gehele informatieveld in kaart te brengen;
- het samenstellen van een classificatie van zogenaamde contour-elementen: elementen die het informatieveld beschrijven en afbakenen;
- op korte termijn realiseren van een meer gedetailleerde statistiek voor het deelterrein "informatieverzorging".

In 1989 reageerde het CBS door middel van de publikatie van de zgn Informatie-inventarisatie. In deze inventarisatie zijn alle binnen het CBS aanwezige statistieken waarin gegevens voorkomen die relevant kunnen zijn voor het terrein van de informatieverzorging met hun kenmerken bij elkaar geplaatst en geordend volgens begrippen uit de zgn Harvard-kaart. Uit dit overzicht bleek reeds op het eerste gezicht, dat gegevens over de informatiesector niet in een heldere en logische ordening verzameld kunnen worden.

Inmiddels bleek ook uit onderzoek van de Europese Commissie o.m. in het kader van de LIB-studies dat ook daar onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om informatieverzorgingsactiviteiten, m.n. bibliotheek-activiteiten, maar ook nieuwe diensten zoals online, videotext en cd-rom diensten, beleidsmatig te kunnen onderbouwen. Thans vinden er op Europees niveau in het kader van het Information Market Observatory (IMO) allerlei activiteiten plaats die gericht zijn op het verzamelen van kwantitatieve gegevens over de ontwikkeling van de Europese informatiemarkt. Deze IMO-activiteiten steunen voor een deel op eerdere Unesco-statistieken. De initiatieven hebben een onverwacht enthousiasme losgemaakt, maar het is nog te vroeg om over een succes te spreken.

In het kader van het Unesco General Information Programme (GIP) zijn de mogelijkheden onderzocht om voor een land zijn productie, distributie, gebruik en overdracht van informatie betrouwbaar(der) te kunnen schatten. Hiertoe is de IUP-index (Information Utilization

Potential) ontwikkeld, waarbij data gebruikt worden die afkomstig zijn van eerder door Unesco en de nationale statistische bureaus gepubliceerde statistieken.

2.2 Begrippen

Een essentieel onderdeel van ons onderzoek was de afbakening van het werkterrein. Hierbij hadden wij de keuze uit twee modellen: dat van de Harvard-kaart en dat gebaseerd op de primaire functies uit het zgn. WTI-rapport (Mackenzie Owen-van Halm, 1987).

2.2.1 *Het Harvard-model*

In de zeventiger jaren is aan de Harvard University in Cambridge (USA) onderzoek gedaan dat tot doel had de overgang van de industriële maatschappij naar de informatiemaatschappij in kwalitatieve en kwantitatieve zin te beschrijven. Dit leidde in 1976 tot het begrip "informatie-economie", waaraan de naam van Marc Porat onlosmakelijk is verbonden. Porat deelde het BNP (Bruto Nationaal Produkt) in volgens industriële en informatieactiviteiten en berekende de bijdragen hiervan aan het BNP. Porat onderscheidde verder een klassieke, een brede en een integrale informatie-industrie:

		BNP
klassiek:	informatieverzorging, pers, omroep communicatie (informatietransport) informatica	10%
breed:	klassiek + banken en verzekeringen administratieve dienstverlening (accountancy, bemiddeling) bureaucratie, onderwijs	30%
integraal:	breed + industriële en dienstverleningsbureaucratie ondersteunende, veelal transactionele informatieverwerking	50-70%

De Harvard-kaart (bijlage 1) grijpt terug op deze inzichten.

2.2.2 *De Harvard-kaart en de informatie-sector*

De Harvard-kaart is te onderscheiden in een zgn. "kerngebied" en "randgebieden".

Binnen het "kerngebied" worden onderscheiden

- bibliotheekwezen
- boekhandel
- hostfuncties

- documentatiecentra
- databanken
- uitgeverijen

De randgebieden bevinden zich zowel binnen als rondom het kerngebied. Veel activiteiten in deze gebieden zijn dan wel geen "kernactiviteiten", maar niettemin van groot belang voor de informatiesector. Voor de gedachtenbepaling ten aanzien van het te onderzoeken terrein leek de Harvard-kaart bruikbaar. Een model als dat van de Harvard-kaart geeft een hergroepering en integratie van traditionele sectoren van bedrijvigheid. Daardoor is het mogelijk activiteiten die zich vroeger onafhankelijk van elkaar ontwikkelden in onderlinge samenhang te beschouwen, zoals in een meer traditionele bedrijfskolom plaatsvindt. Anderzijds is het verband tussen de verschillende sectoren betrekkelijk arbitrair.

In overleg met de RABIN zijn alleen de sectoren binnen het kerngebied onderzocht. Doordat ons de vrijheid werd gelaten ook andere sectoren in kaart te brengen kon ook het archiefwezen en de sector software- en hardwarediensten – toegespitst op de specifieke toepassingen binnen het "kerngebied" – in het onderzoek worden betrokken. Buiten de inventarisatie bleven o.m. de lopende archieven van overheden en bedrijfsleven, evenals ontwikkelingen als bv. SURF.

2.2.3 Het WTI-model

Het model dat in het z.g. WTI-rapport wordt verdedigd onderscheidt een viertal basisfuncties binnen de gehele WTI-keten: productie, verspreiding, verwerving en gebruik. Partijen en deelfuncties werden binnen deze basisfuncties ingedeeld (zie figuur 1). Deze indeling bleek goed te voldoen als "kapstok" voor het onderzoek, omdat de specifieke taken binnen diverse sectoren vanuit een systematisch model worden benaderd. Waar anderzijds binnen een organisatie activiteiten vanuit verschillende functies plaatsvinden blijkt het niet eenvoudig de samenhang zichtbaar te maken.

Kortom: voor het onderhavige onderzoek hebben wij ervoor gekozen het werkteerrein te verdelen op basis van de primaire functies, waarin de sectoren uit het "kerngebied" van de Harvard-kaart – voor zover relevant – zijn ondergebracht (figuur 1). Naar onze mening komt deze indeling het best overeen met de invalshoek van de RABIN: een van de randvoorwaarden van onze opdracht.

Figuur 1

Schematische weergave van de informatie-industrie gekoppeld aan de kerngebieden van de Harvard-kaart (HK)	HK-cluster
<i>Informatie-producenten</i>	
auteurs	-
journalisten	-
vertalers	-
folio-uitgevers (gedrukte media)	1
uitgevers van digitale of elektronische media (databanken)	2
online	
cd-rom/worm	
videotex	
drukkerijen en grafische industrie	-
information analysis centres (IAC)	-
<i>Informatiedistributie/verspreiding</i>	
omroep	-
telecommunicatie	-
datacommunicatie (incl. netwerken en time-sharing)	-
hosts	3
clearinghouses	-
Centraal Boekhuis e.d. (groothandel)	-
<i>Informatiebeschikbaarstelling/verwerving</i>	
boekhandel	4
bibliotheken, documentatie- en informatiecentra	5
document delivery centra	-
information brokers	-
conferentie- en seminarorganisatoren	-
archiefwezen	6
<i>Adviseurs, ondersteunende en service bedrijven, incl. automatisering</i>	
hardware (incl. terminals, (k)TV en video-apparatuur)	-
fabrikanten	-
leveranciers	-
services	-
software	-

2.2.4 *Het begrip indicator*

Het begrip "indicator" is een voorwerp van discussie en een bron van verwarring. Over de inhoud ervan wordt in verschillende kringen verschillend gedacht. Wij achtten het voor het onderhavige onderzoek niet nodig dit begrip theoretisch uit te werken. Wij hebben gekozen voor een pragmatische benadering, en hanteren dan ook niet de term "indicator". Opgenomen zijn alleen die statistische gegevens die aan de volgende eisen voldoen:

- de gegevens moeten periodiek gemeten (kunnen) worden;
- de gegevens moeten behoren tot (voor de overheid) openbare gegevensverzamelingen, al dan niet gepubliceerd.
- de gegevens hebben betrekking op de gekozen clusters van het 'kernegebied'.
- de gegevens moeten betrekking hebben op Nederland.

Gezocht is in de eerste plaats naar gegevensverzamelingen die in belangrijke mate op de beschreven clusters betrekking hebben. In concreto bestaat de mogelijkheid dat in de gegevensverzamelingen in de "randgebieden" incidenteel nog gegevens voorkomen die passen binnen de genoemde clusters. Pas bij analyse van de randgebieden komen deze in zicht.

3 Resultaten van het onderzoek

3.1 Inleiding

De resultaten van het onderzoek kunnen op diverse manieren gepresenteerd worden.

Ten eerste is relevant welke organisaties zich min of meer structureel bezig houden met het verzamelen van statistische gegevens. Immers, zelfs als deze organisaties gezamenlijk op dit moment nog geen adequaat overzicht kunnen bieden, zouden zij in de toekomst middels een gerichte actie daartoe gestimuleerd kunnen worden.

Ten tweede is belangrijk te weten welke gegevens thans beschikbaar zijn, ongeacht de vraag bij welke organisaties dit het geval is. Deze benadering kan een aanzet zijn voor een "statistische landkaart".

Ten derde is bekeken met welke frequentie de gegevens geactualiseerd worden, en of ze op andere media dan papier verkrijgbaar zijn.

De drie vragen worden weerspiegeld in de opbouw van dit hoofdstuk. In 3.2. is per cluster aangegeven welke organisaties statistische gegevens leveren c.q. zouden kunnen leveren. In 3.3. (de gegevens) worden per cluster de beschikbare gegevens aangegeven, met vermelding van de "leverende" organisaties. In beide gevallen geeft een visueel overzicht het beste inzicht. Wij hebben dit van een korte toelichting voorzien. In 3.4. staan gegevens over actualiteit en vorm van de gegevens.

3.2 De organisaties

Uit de analyse van de verzamelde informatie is nu aan te geven welke organisaties geacht mogen worden statistische gegevens te kunnen aanleveren (zie figuur 2).

Meer informatie over de genoemde organisaties is te vinden in Bijlage 2 bij dit rapport, onder "Enkele relevante punten".

Figuur 2

Cluster	Omschrijving	Organisaties buiten CBS die statistische informatie (zouden kunnen) leveren
1.	folio-uitgevers boeken tijdschriften kranten	SSBB, KB/NBC SSBB, KNUB, KB/NBC SSBB, NOTU, Cebuco Cebuco
2.	databank-uitgevers online (ascii) videotex cd-rom	NVI, IMO
3.	hosts	NVI, IMO
4.	boekhandel	SSBB, NBB
5.	bibliotheken, documentatie- en informatiecentra	NBLC, WSF, UKB, WVC, OenW
6.	archiefwezen	Rijksarchiefdienst
7.	adviseurs, ondersteunende en service bedrijven, incl. automatisering hardware (incl. terminals, (k)TV en video-apparatuur) fabrikanten leveranciers services software	VIFKA, COSSO, NGI, NVI
1-7	organisaties werkzaam in de informatiesector (de informatie-industrie)	NV Databank

3.3 De gegevens

De inventarisatie leverde het volgende beeld op.

3.3.1 Cluster 1 FOLIO-UITGEVERIJ

	GIS	LB	NOTU	Cebuco	CBS
aantal ondernemingen	x	x	-		x
concerns	-	x	-	-	-
omzet (grootteklasse)	x	-	-	-	x
personeel	x	-	-	-	x
vertaalde Nederlandse Boeken	x	-	-	-	-
verkopen van boekenuitgeverijen					
in guldens	x	-	-	-	-
exemplaren	x	-	-	-	-
titelproductie					
totaal aantal titels	x	-	-	-	-
nieuwe uitgaven	x	-	-	-	-
herdrukken					
in procenten	x	-	-	-	-
in absolute zin	x	-	-	-	-
naar genre	x	-	-	-	-
gemiddelde catalogusprijs	x	-	-	-	-
titelaanbod van boeken	x	-	-	-	-
in- en uitvoer van boeken	x	-	-	-	-
tijdschriften					
titels	x	-	x	-	-
prijs	x	-	x	-	-
oplagecijfers	x	-	x	-	-
dagbladen					
titels	-	-	-	x	-
prijs	-	-	-	x	-
oplagecijfers	-	-	-	x	-
losbladige uitgaven	?	?	?	?	?

Opmerkingen:

- Gegevens over losbladigen zijn niet uit de overige statistieken te distilleren.
- Op het terrein van de folio-uitgevers is een vrij groot aantal gegevens beschikbaar, m.n. doordat belangrijke organisaties gaan samenwerken in het GIS.
- Verwacht mag worden dat vanaf 1991 de statistieken ten behoeve van tijdschriften en dagbladen ook in de GIS opgenomen zullen worden.

3.3.2 Cluster 2 DATABANKEN

	IMO	NVI
aantal databaseproducenten	x	-
zonder winsttoegmerk	x	-
met winsttoegmerk	x	-
personeel	-	-
omzet		
uitgedrukt in guldens		
omzet 0- 50.000 gld	-	x
omzet 50-100.000	-	x
omzet 100-250.000	-	x
omzet 250-500.000	-	x
omzet 1-2 mln	-	x
omzet 2-5 mln	-	x
omzet 5 en meer mln	-	x
in verbindingsuren	-	-
in aantal recherches	-	-
aantal databases	x	x
per database		
type		
full text	x	x
numeriek	x	x
combinatie ft/num	-	x
bibliografisch	x	-
soort document	-	-
taal van de database	x	-
meertalig	x	-
dekkingsperiode	-	-
vak- of onderwerpsgebied	x	-
omvang	-	-
aanbod via		
videotex host	x	x
online host via	x	x
modem	-	x
datanet	-	x
vaste lijn	-	x
audiotex	x	}
data broadcasting	x	
cd-rom		-
update snelheid	x	-
type		
inhouse	x	-
publiekelijk	x	-

Opmerkingen:

- Via het IMO zijn zeer veel gegevens over databanken verzameld.
- Toch zijn er een aantal witte vlekken: de omzet uitgedrukt in guldens (wegens het feit dat bedrijven er de voorkeur aan geven deze uit te drukken binnen een aantal klassen); verbindingsuren en aantal recherches; omvang van de databank. Ook het aantal verkochte abonnementen ontbreekt.
- Audiotex en data broadcasting zijn nog erg nieuwe ontwikkelingen, zodat het niet vreemd is dat deze nog niet zijn opgenomen.

3.3.3 Cluster 3 HOSTS (aanbieders van elektronische informatie)

	IMO	NVI
aantal hosts		
zonder winsttoogmerk	x	-
met winsttoogmerk	x	-
personeel	-	-
omzet		
uitgedrukt in guldens		
omzet 0- 50.000 gld	-	x
omzet 50-100.000	-	x
omzet 100-250.000	-	x
omzet 250-500.000	-	x
omzet 1-2 mln	-	x
omzet 2-5 mln	-	x
omzet 5 en meer mln	-	x
in verbindingsuren		
in aantal recherches		
soort host		
online (ascii) via	x	x
modem	-	x
datanet 1	-	x
vaste lijn	-	x
videotex		
via VT terminal	x	-
via PC	x	-
soort informatie	x	-
zakelijk	x	-
consumenten	x	-
audiotex	x	-
data broadcasting	x	-
aantal gateways	x	-
aantal databases per host	x	-
overige diensten		
recherches voor derden	-	-
sdi service	-	-
de meest gebruikte hosts	x	-
het aantal gebruikte hosts	x	-
de meest gebruikte databases	x	-
het aantal gebruikte databases	x	-
nieuwe (nieuw gebruikte) hosts	x	-
hosts welke niet langer meer gebruikt worden	x	-

Opmerkingen:

- Zeer veel gegevens komen via het IMO beschikbaar.
- Audio- en videotex kunnen later (ca. 1991) beschikbaar komen via IMO/NVI.
- Witte vlekken zijn er op het punt van personeel en omzet in guldens.

3.3.4 Cluster 4 BOEKHANDEL

	GIS	LB
aantal ondernemingen	x	x
omzet (grootteklasse)	x	x
ketens	-	x
erkende boekhandelaars	x	-
niet erkende boekhandelaars	x	-
verkoopplaatsen	x	x
omzet Centraal Boekhuis	x	-
gemiddeld besteed bedrag per boek	x	-
aankopen van boeken		
algemene	x	-
wetenschappelijke	x	-
educatieve	x	-
import	x	-
omzet aan cd-rom	x	-
wetenschappelijke tijdschriftenhandel (subscription agents)		
aantal ondernemingen		
omzet (grootteklasse)		
Nederlandse tijdschriften	-	-
buitenlandse tijdschriften (import/export)		
cd-rom		

Opmerking:

- Een duidelijke witte vlek is de wetenschappelijke tijdschriftenhandel.
strook 12 rabin advies nr 5 wim

3.3.5 Cluster 5 BIBLIOTHEKEN

3.3.5.1 Openbare bibliotheken

	GIS	CBS	WVC	DOS/ LDO	WSF
aantal bibliotheken	x	x	-	-	-
vestigingen	-	x	x	-	-
mobiele filialen	-	-	x	-	-
personeel	-	x	x	-	-
financiën:					
ontvangsten	-	x	-	-	-
uitgaven personeel	-	x	-	-	-
uitgaven materieel	-	x	-	-	-
omvang collectie:					
aanwas	-	x	x	-	-
afstoting	-	x	x	-	-
groei (+/-)	-	x	x	-	-
opstelling	-	x	x	-	-
vakgebieden	-	-	-	-	-
aantal banden/m	-	-	-	-	-
fictie/educatief	-	-	-	-	-
kooptrequentie	x	-	-	-	-
aanwezige media					
videotex	-	-	-	-	-
online	-	-	-	-	-
cdrom	-	-	-	-	-
worm	-	-	-	-	-
video	-	-	-	-	-
overige (muziek, cd)	-	-	x	-	-
gebruik:					
aantal uitleningen/ inlichtingen (acties)	- x	- x	x -	- -	- -
cijfers volwassenen/jeugd	-	x	-	-	-
aantal kopieën	-	-	-	-	-
online literatuurrecherches	-	-	-	-	x
voorwaarden: termijnen	-	-	-	x	-
voorwaarden: kosten (leengeld)	-	-	-	x	-
interbibl.leenverkeer	-	-	-	-	x
leenfrequentie	x	-	-	-	-
leesfrequentie	x	-	-	-	-
produktie	-	-	-	-	-
braille	-	-	x	-	-
gesproken	-	-	x	-	-
relief	-	-	x	-	-
reproductie	-	-	-	-	-
braille	-	-	x	-	-
gesproken	-	-	x	-	-

3.3.5.1 Openbare bibliotheken (vervolg)

	GIS	CBS	WVC	DOS/ LDO	WSF
raadpleging media	-	-	-	-	-
videotex: aantallen/uren	-	-	-	-	-
online: aantallen/uren	-	-	-	-	x
cdrom: aantallen/uren	-	-	-	-	-
worm: aantallen/uren	-	-	-	-	-
video	-	-	-	-	-
overige: aantallen/uren	-	-	-	-	-
aantal ingeschreven gebruikers	-	x	x	-	-
volwassenen	-	x	x	-	-
jeugd	-	-	-	-	-
overige bezoekers	-	-	-	-	-
toegankelijkheid	-	-	-	-	-
fysieke toegankelijkheid	-	x	-	-	-
openingstijden	-	x	-	x	-
automatisering	-	-	-	-	-
catalogi	-	-	-	x	-
uitleen	-	-	-	x	-
beheersprocedures (acquisitie)	-	-	-	-	-
online publiekscatalogus (OPC)	-	-	-	-	-
huisvesting	-	-	-	-	-
diefstalbeveiliging	-	-	-	x	-
inbraakbeveiliging	-	-	-	x	-
leenrechtvergoeding	-	-	-	-	-
hoogte	-	-	x	-	-
verdeling	x	-	-	-	-

Opmerkingen:

- Gegevens over het openbaar bibliotheekwezen zijn in opmerkelijke omvang aanwezig. Niettemin ontbreken ook hier gegevens over huisvesting, automatisering en nieuwe media. Ook over de ontwikkeling van de collectie is relatief weinig bekend.
- Het NBLC is van plan in de nabije toekomst in aanvulling op de CBS-gegevens een inlichtingenstatistiek te gaan samenstellen, waarin cijfers over inlichtingenwerk van WSF en PBC zijn geïncorporeerd. Eenzelfde plan bestaat t.a.v. de IBL-statistieken van de verschillende openbare bibliotheken. WSF en PBC houden deze gegevens nu zelfstandig bij.

Daarnaast vermeldt de WVC-begroting nog aanvullende gegevens over het openbaar bibliotheekwerk. Deze worden in eerdergenoemde CBS-enquête verzameld, doch verschijnen niet in de publikatie. De volume- en prestatiegegevens van de blindenbibliotheken worden WVC rechtstreeks door de betrokken instellingen toegezonden en door WVC zelf verwerkt in de prestatiebegroting. Deze bevat o.m. gegevens over personeel.

Gegevens over de leenvergoeding zijn nog in beperkte mate beschikbaar. De taakgroep uitvoering leenvergoeding van WVC houdt jaarlijks een steekproef onder de geautomatiseerde openbare bibliotheken. Deze peiling zal een structurele vorm gaan aannemen, maar vooralsnog verkeert e.e.a. nog in een beginfase.

3.3.5.2 Wetenschappelijke en speciale bibliotheken

	CBS	OenW/HOOP
aantallen bibliotheken vestigingen	x	-
personeel	x	-
financiën		
ontvangsten	-	x (KNAW)
uitgaven personeel	-	x (ub-en)
uitgaven materieel	x	x (ub-en)
exploitatiekosten	-	x (para-univ.)
omvang collectie:		
aanwas	x	-
afstoting	x	-
groei (+/-)	x	-
opstelling	-	-
vakgebieden	-	-
aantal banden/m	x	-
fictie/educatief	-	-
aanwezige media		
videotex	x (NB alleen aanwezigheid!)	
online	x id	-
cdrom	x id	-
worm	x id	-
video	x id	-
overige	x id	-
gebruik:		
uitleningen/inlichtingen (acties)	x	-
kopieën	x	-
bezoek	-	-
volwassenen/jeugd	-	-
intern/extern	-	-
ibl	x	-
raadpleging media		
videotex: aantallen/uren	-	-
online: aantallen/uren	-	-
cdrom: aantallen/uren	-	-
worm: aantallen/uren	-	-
video	-	-
overige: aantallen/uren	-	-
online literatuurrecherches		
mogelijkheid	x	-
kosten	-	-
aantal	x	-
toegankelijkheid		
al dan niet besloten	-	-
fysieke toegankelijkheid	-	-
openingstijden	-	-

3.3.5.2 Wetenschappelijke en speciale bibliotheken (vervolg)

	CBS	OenW/HOOP
automatisering		
catalogi	-	-
uitleen	-	-
beheersprocedures (acquisitie)	-	-
online publiekscatalogus (OPC)	-	-
huisvesting		

Opmerkingen:

- In deze cluster zijn wetenschappelijke en speciale bibliotheken bij elkaar genomen. Enigszins betrouwbare gegevens zijn er in feite alleen over wetenschappelijke bibliotheken, zij het dat binnen de CBS-statistiek ook een groep speciale bibliotheken voorkomt. Cijfers over deze diverse groep zijn alleen ter illustratie. Ook de hantering van de CBS-gegevens over de wetenschappelijke bibliotheken moet met de nodige voorzichtigheid geschieden, vanwege de betwistbare kwaliteit van de invulling.
- Met het HOOP 1988 is een tweejarige plancyclus in het hoger onderwijs ingevoerd. Hiervoor worden veel gegevens verzameld, die tweejaarlijks in het HOOP worden gepubliceerd. Het overgrote deel van deze gegevens betreft de aspecten onderwijs en onderzoek van het hoger onderwijs. De specifieke gegevens over wetenschappelijke bibliotheken zijn afkomstig van de CBS-enquête. De gegevens over personele kosten en uitgaven voor de investeringen, en voor de herkomst van de middelen stammen uit de jaarboeken van de betrokken instellingen. M.n. over de KB en KNAW-bibliotheek, die zelfstandige begrotingsposten hebben, zijn in het HOOP veel gegevens opgenomen.
- Witte vlekken zijn o.m. (gespecificeerde) aanwezigheid en het gebruik van moderne media, automatisering, toegankelijkheid.

3.3.6 Cluster 6 ARCHIEFWEZEN

	CBS
aantal rijks/gemeente/streek/waterschaps archieven	x
personeel rijksarchieven	x
personeel gemeenten/streek/waterschapsarchieven	x
inspectie	–
financiën:	
inkomsten	x
uitgaven personeel	x
uitgaven materieel	x
omvang statische archieven rijksoverheid (m ¹)	x
omvang gemeente/streek/waterschapsarchief (m ¹)	x
eenheden per m ¹	–
bezoek en inlichtingen	
totaal	x
per bewaarplaats	x
aanwezigheid andere media	x
gebruik andere media	–
toegankelijkheid	
fysiek	x
openingstijden	x
automatisering	–
huisvesting	x

Opmerkingen:

- De gegevensverzameling ten aanzien van het archiefwezen is zeer centraal opgezet. Voor zover er gegevens worden bijgehouden gebeurt dit bij de Rijksarchiefdienst.
Het jaarverslag van het Algemeen Rijksarchief vermeldt een beperkt aantal gegevens over het ARA zelf en de andere rijksarchieven.
- Witte vlekken zijn de automatisering en het gebruik van andere media.

3.3.7 Cluster 7 ADVISEURS, ONDERSTEUNENDE EN SERVICEBEDRIJVEN, incl. automatisering t.b.v. de informatie-industrie

De specifieke informatie-industrie gegevens zijn niet isoleerbaar uit de betreffende algemene statistieken, zoals bv. de Maandstatistiek van de binnenlandse handel en dienstverlening en de Automatiseringsstatistiek.

3.3.8 Clusters 1-7 DE INFORMATIESECTOR ALS GEHEEL

Met het thans beschikbare cijfermateriaal kunnen geen (consistente) totaalstellingen voor de informatiesector als geheel worden opgesteld. Deze mogelijkheid ligt ook zeker niet in het onmiddellijk verschiep. Het lijkt op voorhand niet eenvoudig om m.n. inzake nieuwe informatietechnologie-diensten kwantitatieve inzichten te verkrijgen. Thans is dit alleen mogelijk via ad hoc-onderzoek bij bv. de leden van de NVI. Bovendien is het belangrijk dat gegevens vergelijkbaar zijn: in dat verband is de Nederlandse deelname aan IMO relevant, deze kan daar een belangrijke rol in spelen.

De NV Databank, opgezet door de gezamenlijke Kamers van Koophandel, bevat de gegevens uit de Handels-, Verenigings- en Stichtingsregisters.

3.4 Actualiteit en verschijningsvorm

	periodiciteit (in jaren)	verschijningsvorm op diskette/digitaal
Cebuco (via GIS)	1	j
NV Databank	1	j
GIS	1	j (WP)
IMO (incl. OECD, Unesco)	1 (gepland)	j
KB/NBC	frequent	j (tape)
LB	1	n (wel zettape)
NVI	1	j
NOTU	1	j
SSBB (zie GIS)	1	j
WVC	1	n?
DOS/LDO (NBLC)	1	j (verwerking)
WSF	1	j (verwerking)
OenW/HOOP	2	j (verwerking)

3.5 Conclusies

Een van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek is de constatering dat organisaties bij de compilatie van eigen statistisch materiaal ten behoeve van de beleidsonderbouwing zo sterk afhankelijk zijn van CBS-gegevens. De meeste organisaties menen dat het niet tot hun taak behoort zelf het materiaal te gaan verzamelen. Met name de departementen zien daarin voor zichzelf geen taak.

Toch beschikt het CBS niet over grote aantallen gegevens: relevante statistieken van het CBS voor de informatiesector zijn alleen die ten aanzien van archieven, openbare bibliotheken, wetenschappelijke en speciale bibliotheken en uitgeverijen. Statistieken als de automatiseringsstatistiek particuliere sector, -openbare sector, overige zakelijke dienstverlening en spoor- en ontwikkelingswerk in Nederland leveren nagenoeg geen informatie op, die een bijdrage levert aan de beleidsonderbouwing voor de informatiesector.

Er worden veel gegevens op ad hoc basis verzameld. Vrijwel alle bevroegde organisaties houdt zich incidenteel of zeer frequent hiermee bezig. Deze op ad hoc basis verzamelde gegevens worden echter veelal niet geactualiseerd, althans niet op gezette tijden, maar veelal ook niet wanneer het betreffende onderwerp weer actueel wordt. Zo is de schat aan gegevens in het rapport "The Business Information Industry" uit 1984, dat het CIB heeft laten samenstellen, nooit geactualiseerd. Meestal wordt dan een nieuw onderzoek gestart, waarbij de oude gegevens slechts als vertrekpunt fungeren. De organisaties vinden het structureel verzamelen van cijfers ook niet tot hun taak behoren; zij zouden in alle gevallen willen kunnen terugvallen op het CBS en op organisaties als het NBI en de RABIN, die naast het CBS als een primair aanspreekpunt worden gezien op het onderhavige terrein.

Een goed voorbeeld van een ad hoc studie met kwantitatieve gegevens is bv. "Het WSF-online projekt in cijfers". Dit rapport geeft een kwantitatieve analyse van de resultaten van het experiment bij de deelnemende steunbibliotheken.

Een derde bevinding is dat de ondervraagden van mening zijn dat indicatoren alleen moeten worden ontwikkeld op basis van een aangetoonde behoefte en voor het oplossen van problemen c.q. het beantwoorden van gestelde vragen. Economische statistieken kunnen slechts gebruikt worden om informatie-ontwikkelingen te beschrijven, hetgeen bv. door Porat/Harvard – noodgedwongen bij gebrek aan beter – is gebeurd. Voor het verklaren en voorspellen van ontwikkelingen is meer nodig.

Het lijkt alsof sommige organisaties zich het nut van statistische informatie voor beleidsdoeleinden niet goed kunnen voorstellen. Deze terughoudende opstelling komt ook naar voren uit het onderzoek van Deloitte Dijker Van Dien. Volgens dit rapport zou er geen manifeste behoefte bestaan aan statistische/kwantitatieve gegevens inzake information retrieval. Hoewel de conclusie is dat er "op grond van aangereikte voorbeelden wel gebruiksmogelijkheden worden onderkend", bleek de behoefte aan deze gegevens ten behoeve van de beleidstaken van de organisatie nauwelijks urgent te zijn.

In de door ons gevoerde gesprekken werd duidelijk dat er grote behoefte bestaat aan de aanwezigheid van statistische gegevens. Men gaat er echter van uit dat dit via betrouwbare kanalen als het CBS is veiliggesteld. Deze behoefte blijkt ook duidelijk uit de talloze ad hoc-projects die zijn gepland, c.q. het laatste jaar zijn gestart (WSF, UKB, GIS, NBLC). Dat de belangrijkste functie van statistische gegevens zou liggen in het ondersteunen van beslissingen op het commerciële en beleidsmatige vlak gaat ook op voor vele organisaties uit onze inventarisatie. Dit blijkt b.v. van toepassing voor de ondervraagde organisaties als CEBUCO, CIB/RCO, KNUB, RAWB, SER, RIT, STM. Door geen van hen is

overigens de relevantie van de gegevens voor "algemene" beleidsdoeleinden betwijfeld.

Uit het MFGL-onderzoek (Minnee-van Halm, 1988) bleek nog eens het min of meer ontbreken van statistische gegevens bij de Nederlandse bibliotheken. Naast geringe interesse voor kwantitatieve gegevens en personeelsgebrek, moet de oorzaak gezocht worden in onvoldoende kunnen benutten van de gegevens die nu in de CBS-statistiek ter beschikking zijn en het ontbreken van andere beleidsonderbouwende gegevens. De initiatieven die op dit punt o.m. door de UKB zijn ontplooid gaan te traag om op overzienbare termijn soelaas te bieden.

Een van de andere conclusies van ons onderzoek – dit had ook een conclusie van eerdere onderzoekingen kunnen zijn – is dat de relatief sterke gedetailleerdheid van de traditionele industriestatistieken niet is gevolgd voor de informatie-industrie en in meer algemene zin voor de informatiesector. In dit verband is het van belang te constateren dat het niet mogelijk is gebleken een totaaltelling voor de zeven clusters te maken. Deze mogelijkheid ligt ook zeker niet in het onmiddellijk verschiep.

Opvallend is dat de meeste geraadpleegde organisaties in principe bereid zijn om gegevens, die uit enquêtering en registratie (van gebruik) zijn verkregen, ter beschikking te stellen aan een onafhankelijke organisatie met de taak de informatiesector te dienen met statistische informatie. Hierbij kunnen wel een aantal belemmeringen optreden:

- de meerkosten;
- privacy-overwegingen bemoeilijken het registreren en beschikbaar stellen van gegevens;
- commerciële overwegingen beperken de bereidheid het materiaal beschikbaar te stellen;
- angst voor misbruik van de gegevens.

De klacht dat microgegevens voor afzonderlijke eenheden, bv. tapes met veelal unieke ruwe data – o.m. vanwege privacy aspecten – niet beschikbaar kunnen worden gesteld, is overigens niet specifiek voor een informatiestatistiek.

4 Aanbevelingen van de onderzoekers

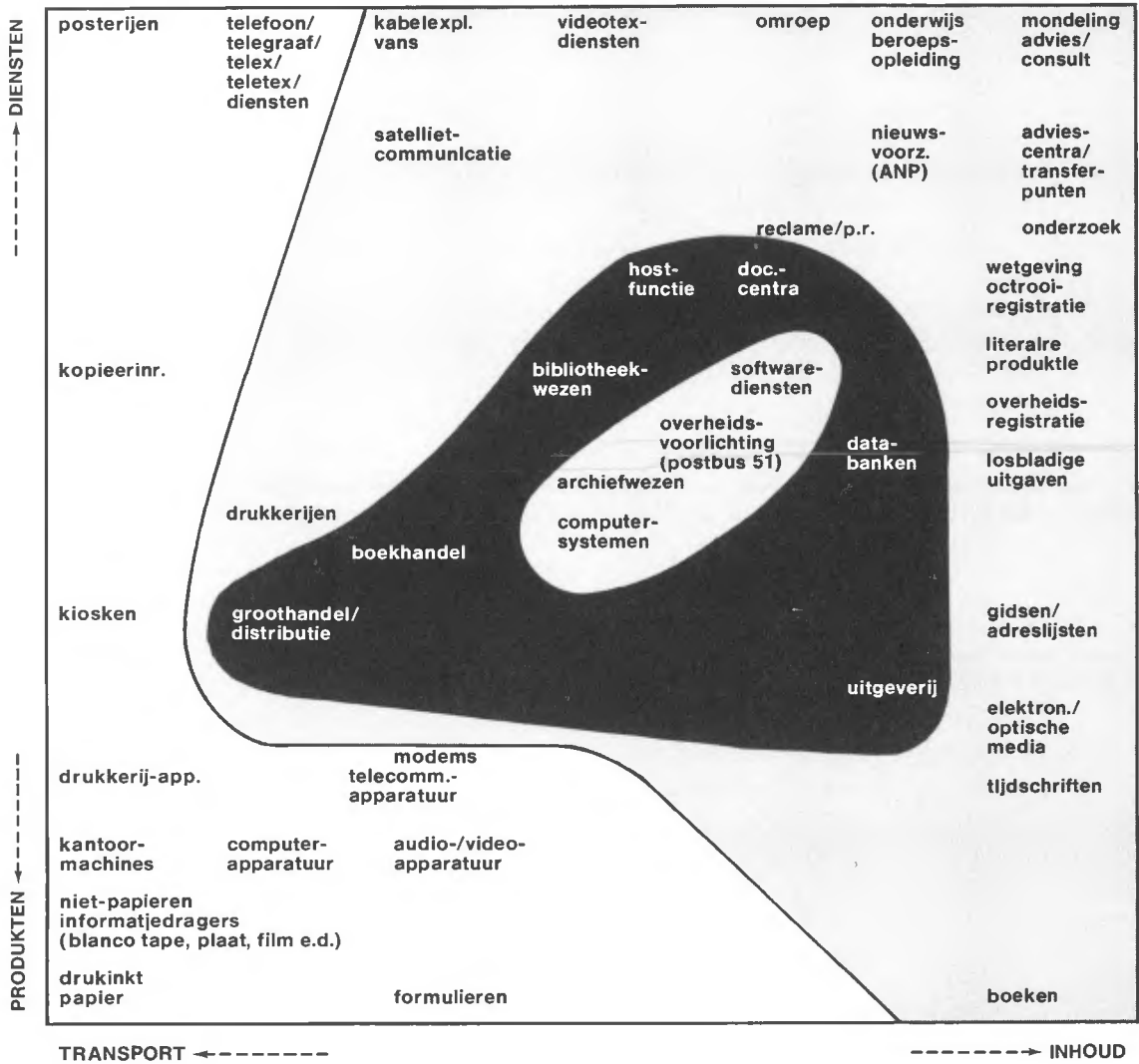
1. In Nederland wordt naast het CBS door een groot aantal organisaties statistische informatie verzameld. Zowel de hoeveelheid informatie als het aantal verzamelende organisaties neemt duidelijk toe onder invloed van de automatisering, die dit in toenemende mate mogelijk maakt. De omvang van deze activiteiten roept de vraag op naar een kader, waarbinnen deze activiteiten kunnen plaatsvinden. Hierbij is te denken aan afstemming van definities, het voorkomen van dubbel werk en het verdelen van werkterreinen e.d. Wij achten het, mede gezien de activiteiten van internationale organisaties als EC, OECD en Unesco op het vlak van informatiestatistiek wenselijk in Nederland te onderzoeken of een plan voor de gehele informatiesector realiseerbaar is. Om te voorkomen dat door (autonome) automatiseringsbeslissingen afstemming in feite onmogelijk wordt, zou dit op korte termijn moeten gebeuren.
2. Het CBS neemt als gegevensverzamelende instantie binnen de informatie-sector een uitermate belangrijke plaats in. Hiermee wordt de afstemming binnen een statistiek van gegevensverzameling veilig gesteld, doch anderzijds is onze indruk dat de procedure niet altijd op de praktijk is afgestemd, en is de feitelijke uitvoering van dit werk kwetsbaar. Bekeken zou moeten worden hoe hierin verandering te brengen is.
3. De zware benutting van het CBS, die immers de belangrijkste leverancier voor de meeste clusters is, heeft als bijkomend voordeel dat de gehanteerde begrippen op natuurlijke wijze gestandaardiseerd kunnen worden en op consistentie bezien. Wij achten het gewenst dat in concreto wordt onderzocht in hoeverre deze consistentie inderdaad optreedt.
4. In de relevante CBS-statistieken is de rol van de zgn. "nieuwe diensten" sterk onderbelicht. Deze belangrijke ontwikkelingen moeten meer aandacht krijgen. Ook waar thans statistieken bestaan functioneren zij niet optimaal, waarschijnlijk o.m. door de diversiteit van de invulling. De betrokkenheid van de RABIN zou alle betrokkenen moeten overtuigen van het belang van hun inzet op dit punt.
5. Een belangrijke rol zou weggelegd kunnen zijn voor een organisatie in de kern van de Harvard-kaart, die het vertrouwen heeft van de informatiesector en het CBS, en die fungeert als statistisch informatie-intermediair met als oogmerk: snelheid, compleetheid, nieuwe behoeften, samenwerking.

6. In internationaal verband blijken initiatieven te zijn, waaruit interessante gegevens over de informatiesector in Nederland beschikbaar komen. Het is verstandig te laten kijken naar de mogelijkheden en planning van deze activiteiten van IFLA, Europese Commissie, OECD en Unesco. Hieronder valt ook de inbreng van Nederland in de Information Market Observatory (IMO).
7. Verder onderzoek is gewenst naar de zgn. "witte vlekken" binnen de gegevensverzameling op de kerngebieden. Met name denken wij aan
  - a. nieuwe media, aanbieders en gebruik;
  - b. automatisering;
  - c. gebruik van traditionele media;
  - d. de "inrichting" van de wetenschappelijke tijdschriftensector.
8. Vervolgonderzoek zou ook moeten plaatsvinden naar de kwaliteit, de gedetailleerdheid, de origine en de witte plekken in het huidige aanbod van informatiestatistisch materiaal in Nederland bij de sectoren buiten het kerngebied. Bovendien kan een inventarisatie van hetgeen op informatiestatistisch gebied door organisaties in een aantal andere landen wordt gedaan¹, relevante inzichten voor de Nederlandse situatie verschaffen: aard en type van de verzamelde gegevens, sectoren, resources (staf, geld) en werkwijze.
9. Statistische informatieverzamelingen over de informatiesector zijn een belangrijke zaak, waarover bij de beroepsbeoefenaren in deze sector slechts zeer weinig bekend is. Dit heeft consequenties voor de mate waarop zij oog hebben voor statistieken, en hun participatie bij het verwerven van gegevens. Publikaties van niveau over de stand van zaken en nieuwe ontwikkelingen moeten gestimuleerd worden.

¹ Ter indicatie noemen wij enkele voorbeelden van relevante ontwikkelingen in het buitenland:

- Library and Information Statistics Unit at Loughborough University, Loughborough (UK);
- Deutsche Bibliotheksstatistik (DBS);
- Directorate for Public Libraries of the Danish Ministry for Cultural Affairs and Communications;
- UK Committee on Public Library Statistics;
- Information Market Observatory (IMO) van de Europese Commissie;
- L'enquête statistique générale auprès des bibliothèques universitaires (ESGBU);
- Information Utilization Potential (IUP) van Unesco.

Bijlage I Kaart van de 'informatiesector'

RANDGEBIED
  KERNGEBIED

Bron: Program on Information Resources Policy, Harvard University.
 (bewerking van 'The Information Business Map')

Bijlage II Benaderde organisaties

BOCO
CCOI
CIB
KNUB
Ministerie van Algemene Zaken
Ministerie van Binnenlandse Zaken
Ministerie van Economische Zaken
Ministerie van Justitie
Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, incl. DGWB
Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
NBB
NBBI
NBLC
NOTU
NVI
PCDIN
RAWB
RIT
SER
SSBB
STIPT
STM
UKB
VBBB
VIFKA
VOGIN
VSNU
WRR
WSF

Mede gelet op het tijdpad zijn een aantal organisaties niet apart benaderd, wanneer binnen een bepaalde cluster een statistisch "center of excellence" bestaat dat inzicht blijkt te hebben in de statistische activiteiten van andere organisaties binnen die cluster. Een voorbeeld hiervan is de Stichting Speurwerk betreffende het Boek (SSBB), waarin samenwerken KNUB, NBB, NOTU en VBBB. Overigens worden de werkzaamheden van de SBBB op dit terrein beëindigd; zij worden voortgezet in de Gids voor de informatiesector (GIS), waarin ook het NBLC participeert.

ENKELE RELEVANTE PUNTEN

voortkomend uit de gesprekken met de benaderde organisaties.

Algemeen Rijks Archief

In het Jaarverslag van de Rijksarchiefdienst zijn een beperkt aantal gegevens over het functioneren van ARA en rijksarchieven vermeld. Het betreft:

- personeelsformatie
- bezoek aan studiezalen
- gemaakte reproducties (micro, kleinbeeld, electrostatisch)
- schriftelijk verstrekte inlichtingen; uitlending van archiefbescheiden
- materiele verzorging (verpakken etiketteren; conservering en restauratie; binden: uitgedrukt in stuks)
- materieel budget (structureel en incidenteel)
- onderhoud (ex-RGD-gelden)

IMO

In het kader van de Europese "Information Market Observatory" (IMO) worden data verzameld en verwerkt in een databank en tot IMO-Reports, die tot doel hebben de ontwikkeling van de Europese informatiemarkt te ondersteunen. De data hebben betrekking op de productie, het aanbod en het gebruik van CD-ROM, online en videotex databanken en zijn afkomstig uit newsletters/tijdschriften, marktonderzoekrapporten en CEG-studies. Later zullen ook het bibliotheekwezen, software en telecommunicatie afgedekt worden.

Voor de aanbodkant werd daarbij een segmentatie voorgesteld naar:

- type informatie
- distributie netwerken
- distributie media
- aard van de dienstverlening
- profielen van actoren
- informatie-activiteiten
- informatievelden

Voor de vraagkant werd een segmentatie voorgesteld naar:

- gebruikers onderscheiden naar ondernemingsactiviteit
- de vraag naar informatie verdeeld over functies in ondernemingen en organisaties
- de wijze van gebruik.

Het NBBI is de officiële contactpersoon voor het Information Market Observatory (IMO) project van de Commissie van de Europese Gemeenschappen. De Nederlandse inbreng voor de IMO wordt verzorgd door de NVI in nauwe samenwerking met Marketing Data in Amsterdam. De RABIN verzorgt een correspondentschap voor IMO.

Ministerie EZ (DGMO en DGIenR)

De verzamelingen van statistische informatie lopen via het CBS (EZ is de moeder van het CBS en ook in het echte leven denken dochters vaak anders dan hun moeder), terwijl men in eigen beheer informatie op ad hoc basis verzorgt c.q. laat verzorgen.

Ministerie EZ (Directie Algemeen Technologiebeleid-ATB)

De directie ATB houdt een databank voor technologie-indicatoren bij genaamd METING. METING staat voor Ministerie van Economische Zaken Technologie Indicatoren Gegevensbank. METING is een beleids-ondersteunende kwantitatieve informatiebron over technologie-relevante ontwikkelingen in Nederland en in een aantal andere, technologisch vooraanstaande OECD-landen. De databank is gestructureerd rond zes categorieën indicatoren die een rol spelen in het proces van technologische vernieuwing, waaronder de output van speur- en ontwikkelingswerk en de R & D-infrastructuur.

De structuur van de databank is tot stand gekomen in overleg met het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, de RAWB en het CBS.

Voor de inbreng van de verschillende data wordt onder meer samengewerkt met de OECD, de Europese Commissie (Eurobarometer, FAST), het CBS, het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) in Maastricht, het SCP en de stichting voor Publieksvoorlichting over Wetenschap en Techniek (PWT).

Ministerie OenW/DGHW

Met het HOOP 1988 is een tweejarige plancyclus in het hoger onderwijs ingevoerd. Hiervoor worden veel gegevens verzameld, die tweejaarlijks in het HOOP worden gepubliceerd. Het overgrote deel betreft de aspecten onderwijs en onderzoek van het h.o. Ten aanzien van bibliotheken worden gegevens verzameld over

- personele lasten universiteiten (tab. 274)
- materiële lasten (tab. 276)
- exploitatielasten van de onderzoekinstellingen (tab. 281)
- exploitatie en investeringslasten onderzoekinstellingen (tab. 289)
- herkomst financiën onderzoekinstellingen

De specifieke gegevens over wetenschappelijke bibliotheken zijn afkomstig uit de CBS-statistieken. De gegevens t.a.v. de personele kosten en uitgaven voor de investeringen en voor de herkomst van de middelen stammen uit de jaarboeken van de betreffende instellingen.

Ministerie van OenW/DGWB

DGWB verzamelt zelf geen gegevens. In voorkomende gevallen steunt men op het CBS.

Ministerie van BiZa

De afdeling BIBIT verzamelt zelf geen gegevens. Men ziet dit wel als een manco.

Wel is door BiZa in aanvulling op de CBS-enquete een aanvullende vraag naar de penetratie van terminals gesteld. Verwacht wordt dat het CBS deze vraag zal overnemen. Verder worden structureel geen gegevens verzameld, ook niet in opdracht van BOCO of CCOI. Filosofie is: als de markt zichzelf reguleert, is er geen taak voor BiZa.

Via de informatieplannen van de departementen, die verplicht als bijlage bij de begrotingsstukken worden meegezonden, komen nog gegevens beschikbaar.

Men steunt vergaand op de gegevens van het CBS. In de CCS is BiZa vertegenwoordigd, dus men gaat er van uit dat via die weg invloed mogelijk is. In geval van bezuinigingen zal men zich verzetten.

Ministerie van WVC

WVC/ bibliotheekwerk verzamelt zelf geen statistische gegevens. Men steunt op de CBS-gegevens, die met behulp van het NBLC worden gemaakt.

De taakgroep uitvoering leenvergoeding houdt jaarlijks een steekproef onder de openbare bibliotheken die geautomatiseerd zijn.

WVC heeft de beleidsvoorbereiding op het punt van archieven gedelegeerd aan de Algemeen Rijksarchivaris. Voor zover er statistische gegevens worden bijgehouden gebeurt dit bij de Rijksarchiefdienst.

Ministerie van Justitie

Onder de huidige leenvergoedingsregeling heeft Justitie niets met de uitvoering te maken.

NBBI

Het NBBI verzamelt zelf geen statistische informatie op continue basis, maar verzamelt, c.q. laat verzamelen op ad hoc basis in het kader van projecten.

NBLC

Het NBLC heeft periodiek overleg met het CBS over de inhoud van de ob-statistiek. De verzameling van de gegevens en de opstelling van het eindresultaat vindt echter onder verantwoordelijkheid van het CBS plaats. Aanvullend worden DOS- en LDO-statistieken onderhouden, die specifiek voor deze groepen worden verzameld. Ze worden gebruikt voor NBLC-beleid, maar zijn voor anderen in feite vertrouwelijk.

Het NBLC enquêteert voorts regelmatig de openbare bibliotheken met vragen naar statistische gegevens. Deze registraties vinden wel regelmatig plaats, maar zijn niet structureel, omdat ze meestal niet na enige jaren door een onderzoek met dezelfde vraagstelling gevolgd worden.

Niettemin zijn de aldus verzamelde gegevens wel relevant (bv. de omvang van de cd-uitleen, de hoeveelheid Postbus 51-materiaal).

Het NBLC is van plan in de nabije toekomst in aanvulling op de CBS-gegevens een inlichtingenstatistiek te gaan samenstellen, waarin cijfers over inlichtingenwerk van WSF en PBC zijn geïncorporeerd. Eenzelfde plan bestaat ten aanzien van de IBL-statistieken van de verschillende typen openbare bibliotheken.

NOTU

De NOTU verzamelt onder haar leden een aantal indicatoren m.b.t. het tijdschrift in het algemeen. M.b.t. de vaktijdschriften vinden we in de NOTU vakbladenwijzer:

- titel per branche, onderwerps- of aandachtsgebied, waarvan de omvang in aantal organisaties en hun grootte, alsmede het aantal werkzame personen;
- per tijdschrift, o.a. uitgever, oplage (NOTU Oplage Documentatie), frequentie, branche.

RIT

De RIT houdt zelf geen datacollecties bij, maar doet in voorkomende gevallen een beroep op organisaties als CBS, EZ, NBBI en RABIN. Beschikbaarheid en toegankelijkheid van informatiestatistisch materiaal moet mogelijk blijven.

NB. Beleidsmatige aspecten worden behartigd door RCO/CIB.

SCP

Het SCP verzamelt zelf structureel geen data. Het komt alleen voor in het kader van een onderzoek, maar na afloop stopt de gegevensverzameling ook. Er zijn een aantal dataverzamelingsprojecten, het AVO-onderzoek (algemene voorzieningen), en een onderzoek naar de leefsituatie. Tenslotte participeert SCP met CBS en NOS in een landelijk tijdsbestedingsonderzoek.

Het voornemen bestaat de gegevensverzameling over het gebruik van welzijnsvoorzieningen op gemeentelijk niveau, tot dusverre ad hoc uitbesteed aan een onderzoeksbureau, structureel te maken. Het zal wederom worden uitbesteed, maar niet is bekend aan wie.

SSBB

Met het Boekenvakboek heeft de Stichting Speurwerk betreffende het Boek (SSBB) haar laatste zelfstandige uitgave gepubliceerd. Voorjaar 1990 verschijnt de "Gids voor de Informatiesector" (GIS), een gezamenlijk project van het NBLC, de SSBB en de uitgeverij VUGA. Dit heeft reeds geleid tot een uitbreiding – zij het nog beperkt – met een hoofdstuk "bibliotheken". Uitbreiding o.a. met "digitalia" is voorzien en een werkgroep houdt zich bezig met de scope (uitbreiding).

Bij de samenstelling van de Gids wordt gebruik gemaakt van gegevens van o.a. CBS, Cebuco/NDP, KNUB, SSBB, VBBB.

WSF

De WSF-bibliotheken houden zelf een ibl- en een online-gebruik statistiek bij. Daarnaast wordt een groot aantal andere cijfers min of meer structureel bijgehouden als beleidsinstrument.

Relevante literatuur

Aanbevelingen ter verbetering van de samenwerking tussen de openbare en de particuliere sector op de informatiemarkt. Commissie van de Europese Gemeenschappen, Luxemburg 1989

Boekenvakboek 1988 : cijfergids voor de informatiesector / Stichting Speurwerk Betreffende het Boek. - Amsterdam : SSBB, 1988

Brink, dr. R.E.M. van den / Informatie over informatie : Handboek van de informatiemedia in Nederland 1938 - 1985, in het bijzonder de uitgeverij. - Leiden : Stenfert Kroese, 1987.

The business information industry / Arthur D. Little Decisions Resources. - The Hague : CIB, 1984.

Economische Statistische Berichten, 11-01-1989, pp. 38-42.

Gebruikers en aanbieders van kwantitatieve gegevens over information retrieval / Deloitte Dijker Van Dien. - Amsterdam, 1989.

Greidanus, A / Het WSF online-project in cijfers : een kwantitatieve rapportage van drie jaar experimenteren. - Den Haag : NBLC, 1990.

Kooy, H.J. / Informatie-inventaris. - Den Haag : CBS, 1989.

Mackenzie Owen, drs. J.S. en van Halm, J. / Effecten van technologie op de informatieketen : rapport van een onderzoek naar ontwikkelingen in de overdracht van wetenschappelijke, technische en bedrijfsgerichte informatie in opdracht van de Bibliotheekraad. - 's-Gravenhage : Bibliotheekraad, 1987.

Macro-economische verkenning 1990 / Centraal Planbureau. - 's-Gravenhage, 1989. p. 206 e.v.

METING 1 Indicatoren voor de technologische positiebepaling van Nederland / Ministerie van Economische Zaken, Directie Algemeen Technologiebeleid. - Den Haag, 1989.

Minnee, ir. H.P. en J. van Halm / Onderzoeksproject minder frequent gebruikte literatuur : eindrapport. - Amersfoort : Stork Demtec b.v., 1988.

Nederlandse 'business' informatie van over de oceaan? : Een onderzoek naar de haalbaarheid van Public Private Partnerships rond de elektronische verschaffing van Nederlandse 'business' informatie / Nederlands Bureau voor Bilbiotheekwezen en Informatieverzorging. - Den Haag : NBBI, 1989.

NOTU : Vakbladwijzer. - 's-Gravenhage, NOTU : 1987. -

Overheidsbeleid op het terrein van de informatieverzorging (concept) / Bibliotheekraad. ca. 1987 (niet gepubliceerd)

Porat, M.U. / The information economy. - Washington : Office of Telecommunications, 1977.

Ramsdale, Ph. - A study of the library economics of the EC : Final Report. - London : Institute of Public Finance (IOF), 1987.

Rapportage Welzijnswet 1 / Sociaal en Cultureel Planbureau. - Rijswijk : SCP, 1990

Resultaten onderzoek naar succes- en faalfactoren van elektronische informatiediensten. Nederlandse Vereniging van Informatiediensten-aanbieders. 's-Gravenhage 1989.

Telematica en concurrentiekracht van Nederland als distributieland / SC&M BV. - Den Haag : Stichting Nederland Distributieland, 1989

Afkortingen

ARA	Algemeen Rijks Archief
ATB	Algemeen Technologiebeleid (min. EZ)
AZ	Algemene Zaken (ministerie van)
BIBIT	Bevordering Interbestuurlijke Informatica Toepassingen (min. BiZa)
BiZa	Binnenlandse Zaken (ministerie van)
BNP	Bruto Nationaal Produkt
BOCO	Bestuurlijke Overleg Commissie voor Overheidsinformatievoorziening
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCOI	Centrale Commissie Overheids Informatievoorziening
CCS	Centrale Commissie voor de Statistiek
CEBUCO	Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit
CEG	Commissie van de Europese Gemeenschappen
DGIenR	Directoraat-Generaal voor Industrie en Regionaal Beleid (min. EZ)
DGMO	Directoraat-Generaal voor Diensten, Midden- en Kleinbedrijf en Ordening (min. EZ)
DOS/LDO	Directie Overleg Stedelijke Bibliotheken/ Landelijk Directie Overleg (NBLC)
EG	Europese Gemeenschap
EZ	Economische Zaken (ministerie van)
FAST	Forecasting and Assessment in the Field of Science and Technology
GIP	General Information Programme (Unesco)
GIS	Gids voor de Informatiesector (was Boekenvakboek, uitg. SBBB)
HK	Harvard Kaart
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan
IAC	Information Analysis Center
IBL	Interbibliothecair Leenverkeer
ICI	Interdepartementale Commissie Informatiebeleid
IFLA	International Federation of Library Associations (and Institutions)
IMO	Information Market Observatory (EG)
IUP	Information Utilization Potential (UNESCO)
KB	Koninklijke Bibliotheek
KNUB	Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond
LB	Lijstenboek VBBB
MFGL	Minder Frequent Gebruikte Literatuur
NBB	Nederlandse Boekverkopers Bond
NBBI	Nederlands Bureau voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging
NBC	Nederlands Bibliografisch Centrum
NBLC	Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum
NDP	Nederlandse Dagblad Pers
NGI	Nederlands Genootschap voor Informatica

NOBIN	Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging
NOB	Nederlands Omroepproductie Bedrijf
NOS	Nederlandse Omroep Stichting
NOTU	Nederlandse Organisatie van Tijdschriftenuitgevers
NVI	Nederlandse Vereniging van Informatiediensten-aanbieders
OECD/OESO	Organization for Economic Co-operation and Development (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling)
OenW	Onderwijs en Wetenschappen (ministerie van)
OPC	Online Publieks Catalogus
PBC	Provinciale Bibliotheek Centrale
PCDIN	Permanente Commissie voor Documentaire Informatieverzorging
PWT	Publieksvoorlichting over Wetenschap en Techniek (Stichting)
RAWB	Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid
RIT	Raad voor de Informatie Technologie
ROA	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SER	Sociaal Economische Raad
SSBB	Stichting Speurwerk Betreffende het Boek
STIPT	Stimulerings Projectteam Technologie
STM	International Group of Scientific, Technical and Medical Publishers
SURF	Stichting Samenwerkingsorganisatie voor Computerdienstverlening in Hoger Onderwijs en Onderzoek
UB	Universiteitsbibliotheek
UKB	Samenwerkingsverband van de Universiteitsbibliotheeken, de Koninklijke Bibliotheek en de bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
VBBB	Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels
VIFKA	Branchevereniging van Kantoor-, Informatie- en Communicatietechniek
VOGIN	Nederlandse Vereniging van Gebruikers van Online Informatiesystemen
VOI	Vereniging van Onderzoeksinstituten
VSNU	Vereniging Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
WSB	Wetenschappelijke en Speciale Bibliotheken
WSF	Wetenschappelijke Steunfunctie (Stichting)
WTI	Wetenschappelijke en Technische Informatie (Stichting)
WVC	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (ministerie van)

RABIN – the letters stand for Raad van Advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging, Netherlands Council for Libraries and Information Services – is an advisory council, constituted by Act of Parliament of October, 12 1987. RABIN's principal task is to advise the government, at its request or on the Council's own initiative, on all matters concerning libraries and information services. The field of library work consists of public, research and special libraries. Information work encompasses the whole process of the creation, processing and dissemination of public information as well as its access and use, and is primarily directed at professional user groups.

RABIN
P.O. Box 95314
2509 CH The Hague
The Netherlands
Prins Willem Alexanderhof 5
Telephone (31) 70 3 47 13 44
Fax (31) 70 3 85 47 08